

Ulige forudsætninger – ulige muligheder: daginstitutionerne som udviklingsrum for børn i udsatte positioner

Charlotte Ringsmose
*Professor, Institut for Kultur og Læring,
Aalborg Universitet*

Grethe Kragh-Müller
*Lektor, Danmarks Institut for Pædagogik
og Uddannelse, Aarhus Universitet*

International forskning har vist, at et barns socioøkonomiske baggrund er en væsentlig faktor for barnets udvikling og uddannelsesdeltagelse, men at høj kvalitetsdagtilbud kan kompensere for en udsat baggrund. Hvor adgang til dagtilbud i mange lande er forbeholdt børn fra velhavende familier, så har de nordiske lande skabt lige adgang til dagtilbud. I Danmark er næsten alle børn i dagtilbud fra en tidlig alder. Alligevel spiller socioøkonomi en betydningsfuld rolle i børns udvikling. Det tyder på, at der er udfordringer i forhold til at få skabt adgang til den høje kvalitet, der skal til for at skabe forbedrede udviklingsmuligheder for børnene. I denne undersøgelse (KIDS-61 analysen) har vi set på sammenhænge mellem daginstitutioners læringsmiljøkvalitet og børns udvikling i 61 daginstitutioner med høj andel børn i udsatte positioner. Undersøgelsen er gennemført med KIDS redskabet (Ringsmose & Kragh-Müller, 2014,

2020) som metode. Resultaterne viser, at der er en sammenhæng mellem kvaliteten i de undersøgte daginstitutioner, så kvaliteten er højere, når socioøkonomien er højere. Undersøgelsen viser også sammenhæng til en række forhold i institutionspraksis, og endelig at kvaliteten har sammenhæng til børnenes sproglige udvikling ved skolestarten.

På tværs af lande er socioøkonomi kendt som en betydningsfuld faktor for et barns livslange udvikling og som en stærk faktor for uddannelsesdeltagelse og uddannelsesresultater (OECD, 2018). Børn fra lav socioøkonomisk baggrund har på tværs af OECD-landene 18 % større sandsynlighed for at lande i bunden i forhold til skoleresultater end dem fra højere socioøkonomisk baggrund. I nogle lande er det over 20 % større sandsynlighed.

Som udtryk for børns socioøkonomiske baggrund benyttes ofte SES – Socioeconomic Status, der med forskellige variationer hen over forskellige undersøgelser anvender socioøkonomiske indeks som forældres uddannelsesbaggrund, erhverv, forsørger (enlig/par), etnicitet, boligområde og boligtype.

I de nordiske lande spiller socioøkonomisk baggrund også en rolle for børns udvikling, men med betydelig variation mellem landene (Ringsmose, 2023). Blandt de nordiske lande har Danmark den stærkeste

sammenhæng mellem børns socioøkonomiske baggrund og udvikling (Ringsmose, 2023).

Tiden før skolestart anses nu både nationalt og internationalt i stigende grad som en vigtig periode, og tidlig kvalitetsuddannelse anses som værdifuld for børn (OECD, 2017). Således er småbørnsperioden i verdensmål 4 udpeget som en selvstændig og betydningsfuld uddannelsesperiode. Det fremgår af verdensmål 4, at alle landene inden 2030 ikke alene skal sikre adgang til gratis og lige skolegang (mål 4.1), men også sikre adgang til kvalitetsførskoletilbud, der sikrer, at alle børn er parate til skolegang (mål 4.2). Netop det forhold, at kvalitet i børns daginstitutioner forbereder børn bedre til at klare sig godt i skole- og uddannelsessystemet, er fremhævet. Særligt høj kvalitet fremhæves som væsentligt, når det drejer sig om at forebygge virkningerne af en udsat baggrund (OECD, 2018; Vandenbroeck et al., 2018, Lazzari & Vandenbroeck, 2013).

I mange lande, herunder Danmark, er der længere tradition for at se på sammenhænge mellem karakterer, test og socioøkonomi og på skolers og kommuners løfteevne (CEPOS, 2024), mens der generelt har været mindre opmærksomhed på at undersøge daginstitutionernes kvalitet og løfteevne.

Børn fra en udsat familiebaggrund har i mange år været integreret i lovgivningen for dagtilbudsområdet i Danmark, men har de senere år været under større politisk bevågenhed (Formandskabet til Rådet for Børns Læring, 2016; 2017, Børne- og Undervisningsministeriet, 2018, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020; VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut, 2023; 2025). Blandt andet har der været en politisk reform af dagtilbudsområdet med den Styrkede pædagogiske læreplan i 2018 samt tre nationale undersøgelser af kvaliteten i dagtilbud (Danmarks Evaluerings-

institut, 2020; VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut, 2023; 2025).

Selvom det længe har været et politisk erklæret mål for daginstitutioner at skabe forbedrede betingelser for børn i udsatte positioner, så er disse sammenhænge ikke undersøgt. Skaber daginstitutionerne forbedrede udviklingsmuligheder for børn i udsatte positioner?

Kvalitet i daginstitutioner og betydningen for børn i udsatte positioner

De tre nationale og repræsentative undersøgelser (Danmarks Evalueringsinstitut, 2020; VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut, 2023; 2025) har vist, at der generelt er udfordringer på dagtilbudsområdet. F.eks. viser den seneste nationale undersøgelse for børnehaverområdet, at der fortsat ikke er god kvalitet (9 %), snarere tilstrækkelig (63 %) eller utilstrækkelig kvalitet (28 %) (VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut, 2025). For vuggestuernes vedkommende fandt man, at 30 % havde utilstrækkelig kvalitet.

Undersøgelser har også peget i retning af, at der er udfordringer i forhold til kvaliteten for børn i udsatte positioner (Hansen, Nordahl, Nordahl & Hansen, 2016; Ringsmose & Svinth, 2019). I 2020 viste en undersøgelse (Ringsmose, 2020) af læringsmiljøkvalitet i 12 daginstitutioner i seks kommuner, (Nordahl et al., 2020), at der var sammenhænge mellem en høj og lav læringsmiljøkvalitet og børnenes socioøkonomiske baggrund (Ringsmose, 2020).

Den viste desuden, at det kan være udfordrende at udvikle en samlet høj kvalitet, særligt der, hvor der er mange børn fra en udsat baggrund, og i områder og institutioner, hvor udsathed er størst (Ringsmose & Svinth, 2019; Kloppenborg & Wittrup, 2015, FOA, 2015). Ringsmose og Svinths undersøgelse af virkningsfulde dagtilbud (2019) viste, at høj kvalitet er

ikke et kendetegn for dagtilbud, der er beliggende i udsatte boligområder, men at der er enkelte dagtilbud, der skiller sig ud (Ringsmose & Svinth, 2019).

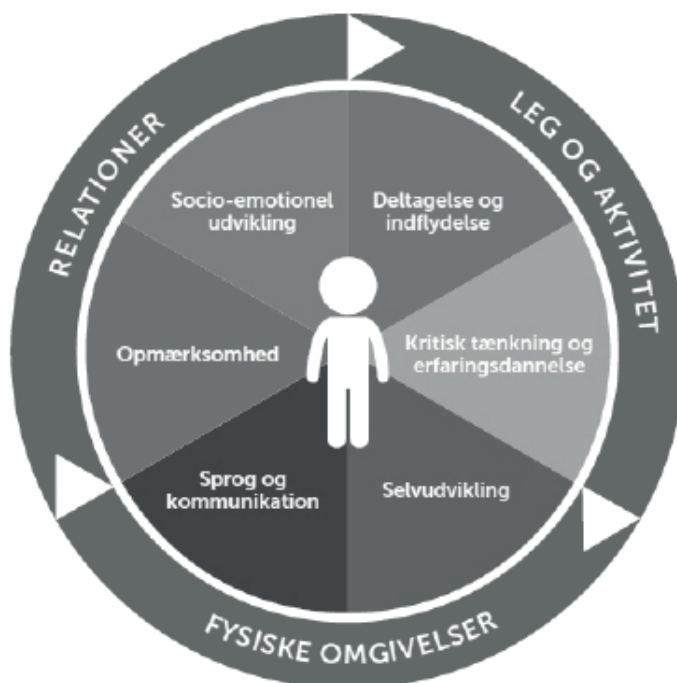
I denne undersøgelse, som vi har kaldt KIDS-61, har vi set på sammenhænge mellem daginstitutioners læringsmiljøkvalitet og børns udvikling i 61 daginstitutioner med høj andel af børn i udsatte positioner. Undersøgelsen er gennemført med KIDS redskabet, KIDS – Kvalitetsudvikling i Daginstitutioner (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020). KIDS er et observationsredskab udviklet på baggrund af international forskning i pædagogisk kvalitet samt udviklingspsykologisk viden om, hvordan børn lærer og udvikler sig. Redskabet er udviklet på baggrund af forskning, der viser, at høj kvalitet i daginstitutioner kan føre til forbedret udvikling hos børn i udsatte positioner (Vandenbroeck et al., 2018; Lazzari & Vandenbroeck, 2013; Heckman, 2006, Sylva et al., 2004).

KIDS som metode

I denne undersøgelse er KIDS (Ringsmose & Kragh-Müller, 2014) anvendt til at vurdere læringsmiljøets betydning for børnene i forhold til områderne relationer, fysiske omgivelser og lege- og aktivitetsmuligheder. Man ser på, hvor stimulerende og spændende de fysiske omgivelser i institutionen er, hvordan de fysiske omgivelser fungerer i forhold til de samspil, der foregår inden for de rammer, der er til rådighed for børn og voksne, og endelig på de former for leg og aktiviteter, der finder sted.

Det vil sige den yderste ring i KIDS modellen.

Den inderste ring i modellen er ikke anvendt i undersøgelsen. Disse områder er udviklet, så man kan arbejde med børnenes muligheder for udvikling på specifikke områder.

Figur 1: KIDS-modellens fokusområder (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020).

KIDS er et observationsredskab. For hvert område rummer KIDS en række items, hvor der er formuleret et udsagn, f.eks. for relationer: "Pædagogerne er imødekommende og lydhøre over for børnene". Hvert item scores på en skala fra 1 til 5. Scoren 1 viser hen til, at den givne adfærd sjældent kan observeres. Scoren 2 viser, at man af og til kan observere den givne adfærd. Scoren 3 viser hen til, at man i løbet af dagen jævnligt kan observere den givne adfærd hos pædagogerne. Scoren 4 ("Ofte") viser hen til, at adfærden kan observeres gennem hele dagen med få undtagelser. Scoren 5 viser hen til, at den givne adfærd kan observeres gennem hele dagen hos hele personalet med ingen eller få undtagelser.

Det er handlinger og ikke hensigter, der vurderes. Med KIDS får man således et billede af, i hvilken udstrækning de pædagogiske målsætninger og intentioner omsættes til den daglige praksis – altså i hvilken udstrækning man gør det, som man tror, man gør det.

KIDS er udviklet på baggrund af forskning, der viser, at høj kvalitet i daginstitutioner kan føre til forbedret udvikling hos børn i udsatte positioner. De kvaliteter, der kommer til udtryk i KIDS, er behov, som alle børn har, men som særligt kommer til udtryk hos børn i udsatte positioner. Målet er, at daginstitutionernes kvalitet kompenserer for en udsat familiebaggrund.

Læringsmiljøkvalitet i dagtilbud for børn i udsatte positioner

Undersøgelsen KIDS-61 er blevet til på baggrund af KIDS-observationer i 61 daginstitutioner, hvor hovedparten af børnene, der er indmeldt i daginstitutionerne, kommer fra en lav socioøkonomisk baggrund. Institutionerne er udvalgt på baggrund af den kommunale tildelingsmodel for sociale normeringer, der følger børnenes socioøkonomiske baggrund.

Begrundelsen for udvælgelsen er, at det er børn, der særligt har brug for høj kvalitet i deres daginstitutioner for at få forbedrede udviklingsmuligheder (Minervino, 2014). Det kan være vanskeligt at påvise betydningen af daginstitutionens læringsmiljø inden for børnegruppen med mellem eller høj socioøkonomi, idet børnene er "løftet" af de hjemlige læringsmiljøer. Familier med uddannelse tilbyder deres børn kulturelle og relationelle samspil, der er udviklende for barnet, f.eks. læser med børnene, synger, rim, remser, museumsbesøg, ture på biblioteket osv. (Thomsen et al., 2023). Derfor er det vanskeligt at isolere daginstitutionens selvstændige betydning. Alle børn har samme udviklingsmæssige behov, men kvaliteten af daginstitutionens læringsmiljø kommer særligt til udtryk hos børn i udsatte positioner

I KIDS-61 undersøgelsen vurderes det, om læringsmiljøkvaliteten i børnenes daginstitutioner bidrager positivt til børnenes udviklingsmuligheder. Det undersøges også, om der er sammenhæng mellem kvaliteten af daginstitutionen og børnenes sproglige udvikling vurderet ved den nationale sprogvurdering, som er gennemført i 0. klasse.

KIDS er ikke tidligere anvendt i en større sammenhængsanalyse med særligt fokus på læringsmiljøkvalitet og udviklingsmuligheder for børn i udsatte positioner. Således vil undersøgelsen også bidrage til en viden om, hvorvidt redskabet har den tilsigtede betydning – at evaluere og udvikle kvaliteten i daginstitutioner.

I de 61 daginstitutioner i KIDS-61 er der gennemført KIDS-observationer, som følger vejledningen og anbefalingerne i KIDS (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020). Undersøgelsen er gennemført af eksterne konsulenter, der har observeret i institutionen, i hvad der svarer til en dags forløb, dvs. ca. 7,5 timer, så der både observeres under aflevering og afhentning

af børn samt de øvrige centrale samspil og aktiviteter i løbet af en dag.

De eksterne konsulenter, der har gennemført KIDS-observationerne, har alle fået indgående introduktion til redskabet og det at score inden for de forskellige kriterier. De har deltaget i en obligatorisk kursusdag, og konsulenterne har gennemført KIDS i praksis sammen med en forsker.

Resultater fra analysen i KIDS-61

Idet hovedparten af de børn, der er indmeldt i daginstitutionerne, kommer fra en lav socioøkonomisk baggrund, betyder det, at når der refereres til høj og lav socioøkonomi i denne undersøgelse, så henviser det til forskelle inden for gruppen med lav socioøkonomi.

Følgende sammenhænge til socioøkonomi er fundet i analysen i KIDS-61:¹

- Der er fundet sammenhæng mellem socioøkonomisk baggrund og kvalitet i læringsmiljøet i områderne relationer og leg og aktivitet i KIDS-vurderingen.
- Der er fundet sammenhæng mellem antallet af indmeldte børn (institutionernes størrelse) og lavere læringsmiljøkvalitet i områderne relationer og leg og aktivitet i KIDS-vurderingen.
- Der er fundet negativ sammenhæng mellem sprog vurderingen i de nationale prøver i 0. klasse og området leg og aktivitet i KIDS-vurderingen.

Daginstitutioner, hvor børnene har højere socioøkonomisk baggrund, viser bedre kvalitet i relationer og i leg og aktivitet.

Der er fundet signifikant² positiv sammenhæng mellem institutionernes socioøkonomiske gennemsnit og området relationer i KIDS ($p=.011$)³. Der er ligeledes fundet signifikant positiv sammenhæng mellem socioøkonomisk gennemsnit i institutionerne og området leg og aktivitet i KIDS ($p=.009$)⁴. De udsatte børns adgang til udviklende relationer og udviklende lege og aktiviteter er stigende med socioøkonomien. Det betyder, at de mest udsatte børn i undersøgelsen ikke i tilstrækkelig grad har adgang til udviklingsstøttende relationer og stimulerende læringsmiljøer. Det peger i retning af, at der er behov for at udvikle kvaliteten for de mest udsatte børn i daginstitutionerne.

Det er kritisk, fordi forskningen peger på, at kun høj-kvalitetsdagtilbud fører til forbedret udvikling hos børn i udsatte positioner (Minervino, 2014). Lav kvalitet er skadeligt for børn i udsatte positioner, fordi det forstærker udsathed (Minervino, 2014). Forskning viser, at udviklingsstøttende relationer er grundlæggende for børns udvikling og trivsel (Kragh-Müller, 2025; Ringsmose & El Kabier, 2020).

Daginstitutioner med flest indmeldte børn har lavere kvalitet i KIDS i områderne relationer og leg og aktivitet

Der er fundet negativ korrelation tæt på det signifikante niveau mellem antal børn i institutionerne og området relationer i KIDS-vurderingen. ($p=.035$)⁵. Der er ligeledes fundet signifikant negativ korrelation og området leg og aktivitet i KIDS-vurderingen ($p=.040$)⁶.

Det peger på, at der kan være sammenhæng mellem institutionens størrelse og kvaliteten af de relationer, børnene møder. Således kan mindre institutioner

1 Joana Aires Dias, psykometriker og projektleder ved Dansk Psykologisk Forlag, har gennemført analysen af sammenhængsdata.

2 Et resultat under 0.05, er det statistisk signifikant.

3 Socioøkonomi X Relationer: $-\beta = 0.25, t = 2.62, p = 0.011$.

4 Socioøkonomi X Leg og Aktivitet: $-\beta = 0.30, t = 2.73, p = 0.009$.

5 Antal børn X Relationer: $-\beta = -19.03, t = -2.16, p = 0.035$.

6 Antal børn X Leg og Aktivitet: $-\beta = -21.85, t = -2.10, p = 0.040$.

have bedre relationskvalitet og bedre kvalitet i lege og aktiviteter. Samme sammenhæng er vist i tidligere studier af børn i små og store daginstitutioner (Vassenden et al., 2011; Kragh-Müller & Ringsmose, 2015). Det er særligt kritisk, fordi samme forskning har vist, at der er en overvægt af børn fra socioøkonomisk udsatte baggrunde i store daginstitutioner.

Daginstitutioner, der har flest børn med sproglige udfordringer i den nationale prøve i 0. klasse, har også lavere kvalitet i området leg og aktivitet i KIDS

Der er fundet signifikant negativ korrelation mellem antallet af børn, der scorer lavere end 15 i sprogvurderingen i de nationale prøver i 0. klasse og området leg og aktivitet i KIDS-vurderingen. Daginstitutioner, der har flest børn med sproglige udfordringer i den nationale prøve i 0. klasse, har også lavere kvalitet i KIDS-områderne leg og aktivitet ($p=0.020$).

Sammenhængen er vist mellem antallet af børn, der scorer under 15 i 0. classes sprogvurderingen og området leg og aktivitet i KIDS. Resultatet er signifikant, og der er en negativ sammenhæng mellem antallet af børn, der scorer lavere end 15 i den nationale sprogvurdering i 0 klasse og området leg og aktivitet i KIDS ($p=0.020$)⁷. Resultatet tyder på, at daginstitutioner med mange børn med sproglige udfordringer vurderet i sprogrprøven i den nationale undersøgelse i 0. klasse har gået i daginstitutioner, der har lavere kvalitet i lege og aktiviteter.

Tilsvarende resultat er fundet i den tidligere undersøgelse, hvor institutionerne var udvalgt på baggrund af børnenes sproglige udvikling (Ringsmose, 2020).

Socioøkonomi fremkommer i undersøgelsen som væsentligt for læringsmiljøkvaliteten vurderet i KIDS.

⁷ Language scores X Leg og Aktivitet:- $\beta = -1.45$, $t = -2.39$, $p = 0.020$.

Inden for gruppen af lav socioøkonomi er der sammenhæng mellem socioøkonomisk baggrund og KIDS-scorer, således at de mest udsatte børn møder den laveste kvalitet i deres dagtilbud. Samtidig viser undersøgelsen sammenhæng til børnenes muligheder for at udvikle sig sprogligt i forhold til den nationale vurdering i 0. klasse.

Afrunding

KIDS-redskabet (Ringsmose & Kragh-Müller, 2014, 2020) er i undersøgelsen anvendt som redskab til at undersøge sammenhænge mellem læringsmiljøkvalitet og børns socioøkonomiske baggrund. I KIDS er fokus på at vurdere den pædagogiske kvalitet i børnenes lærings- og udviklingsmuligheder i det pædagogiske miljø i daginstitutionen. Der er i KIDS fokus på at vurdere og udvikle de omgivelser, der udgør børnenes betingelser for læring og udvikling.

I KIDS-61 analysen har vi fundet sammenhænge mellem institutionernes kvalitet i læringsmiljøet i KIDS data, børnenes socioøkonomiske baggrund og børnenes sproglige udvikling på de nationale prøver i 0. klasse. Undersøgelsen viser, at kvaliteten i institutionerne stiger med socioøkonomien. Det peger i retning af, at der er udfordringer i daginstitutionernes løfteevne, altså om daginstitutionernes læringsmiljøer skaber forbedrede udviklingsmuligheder for børn i udsatte positioner. Undersøgelsen viser også, at institutionens størrelse har betydning for kvalitet, hvilket er kritisk, idet udviklingen er gået i retning af, at kommunerne bygger større institutioner (Kragh-Müller & Ringsmose, 2015). Således må der også rettes et fokus på udfordringerne i de store institutioner.

Idet KIDS både er et evaluerings- og et udviklingsredskab, så kan anvendelse af KIDS give kommuner og daginstitutioner indblik i, hvor der kan sættes ind i forhold til at styrke udviklingsmulighederne for børn i udsatte positioner.

Hvis der for alvor skal skabes øget chancelighed for børn, så skal kvaliteten af især udsatte børns tidlige opvækstmiljøer øges. Tidlig ulighed betyder, at nogle børn kommer i skole med et stort efterslæb, som det er vanskeligt at rette op på gennem skoletiden. Det gør børnene mere udsatte fagligt og øger sandsynligheden for at opleve mistrivsel og for at få diagnoser og specialundervisning (Ringsmose, 2022).

Selvom de kvaliteter, der kommer til udtryk i KIDS-redskabet, er relevant for alle børn, så bør undersøgelser som denne give anledning til et specifikt fokus på, hvordan det går med børn i udsatte positioner i daginstitutionerne. Undersøgelsen peger på, at daginstitutionerne ikke medvirker til at skabe mere lige muligheder for børnene. En daginstitution med mange børn i udsatte positioner skal sigte mod KIDS-vurderinger i kategorien "god" eller "fremragende" for at skabe forbedrede muligheder for børnene. Der skal både sættes ind med ressourcer (normering og personalets uddannelse) og ledelse og supervision i dagtilbud med mange børn i udsatte positioner.

I undersøgelsen er der vist en sammenhæng mellem socioøkonomisk baggrund og børnenes sproglige udvikling ved den nationale undersøgelse i 0. klasse. Undersøgelser viser, at når børnene når til skolen, er forskellene op imod to år mellem børn med de svageste kompetencer og børn med gennemsnitlige kompetencer (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2016). Der er sammenhæng mellem sproglige kompetencer og barnets sandsynlighed for at have stærke

kompetencer inden for læsning, matematik, motorik, relationer osv. Sproglig udvikling er således helt centralt for barnets udvikling i bredere forstand (Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2016).

Samtidig ved vi fra forskningen, at tidlig forebyggelse har langt større potentiale end senere indsatser (Heckman, 2006), og at børns sprogudvikling er et kontinuum af udvikling, der er sammenhængende med de muligheder for udvikling, der er til stede i omgivelserne (Vidensråd for forebyggelse, 2022).

De udsatte børn er udsatte tidligt, fordi kvaliteten af de tilbud, de modtager, ikke er god nok. Det er af flere grunde væsentligt at bemærke. Ikke mindst fordi mange lande, også Danmark, oplever en voksende ulighed, der vil udfordre uddannelsessystemerne yderligere (OECD, 2018). Indkomstulighed er i stadig vækst og bidrager til en stigende ulighed (AE, 2024).

Det vil være interessant at undersøge på tværs af de nordiske lande, hvordan dagtilbudskvaliteter bidrager til forskelle i landenes løfteevne. Det er sandsynligt, at det ikke kun er de finske skoler, der bidrager til at gøre Finland til et af verdens mest effektive lande i forhold til at mindske virkningerne af en socioøkonomisk udsat baggrund. Det der sker, mens børnene er små, og daginstitutioners kvalitet kan vise sig at være afgørende faktorer for et lands løfteevne, som det er set i internationale undersøgelser (OECD, 2018; Vandenbroeck et al., 2018; Lazzari & Vandenbroeck, 2013).

Referencer

- AE (2024). *Ulige formueindkomster er motoren bag stigende ulighed*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. <https://www.ae.dk/tema/2024-05-ulige-formueindkomster-er-motoren-bag-stigende-ulighed>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan: Rammer og indhold*. Børne- og Socialministeriet
- CEPOS (2024). *Hvor dygtige er skolerne i din kommune til at forbedre elevernes faglige niveau*. <https://cepos.dk/artikler/hvor-dygtige-er-skolerne-i-din-kommune-til-at-forbedre-elevernes-faglige-niveau-se-listen-her/>

- Danmarks Evalueringsinstitut (2020). *Læringsmiljøkvalitet – National undersøgelse*. Danmarks Evalueringsinstitut.
- FOA (2015). *Leger lige børn bedst? Ulighed og adskillelse i daginstitutioner og skoler*. Bureau 2000.
- Formandskabet til Rådet for Børns Læring (2016). *Beretning for 2015*. <https://www.xn--brns-iring-i6a4s.dk/materialer/formandskabet-2014-2017>
- Formandskabet til Rådet for Børns Læring (2017). *Beretning for 2016*. <https://www.xn--brns-iring-i6a4s.dk/materialer/formandskabet-2014-2017>
- Hansen, O. H., Nordahl, T., Nordahl, S. Ø., Hansen, L. S. & Hansen, O. (2016). *Læringsrapport 2015 – Uligheder og variationer i dagtilbud*. Aalborg Universitetsforlag.
- Heckman, J. J. (2002). *Invest in the Very Young*. Ounce of Prevention Fund, Irving B. Harris Graduate School of Public Policy Studies. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED467549.pdf>.
- Heckman, J.J. (2006). Skill Formation and the Economics of investing i Disadvantaged children. Science Vol. 312. www.sciencemag.org
- Kloppenborg & Wittrup (2015). *Sårbare børn – hvem er de, hvor bor de, og hvordan klarer de sig i skolen?* Socialstyrelsen.
- Kragh-Müller, G. (2025). *Tidlige indsatser for børn i udsatte positioner i og på tværs af de mest betydningsfulde og samfundsmæssige handlesammenhænge*. DPU, Aarhus Universitet.
- Kragh-Müller, G. & Ringsmose, C. (2015). *Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner. En rapport om børns trivsel, læring og udvikling i store og små daginstitutioner*. DPU, Aarhus Universitet.
- Lazzari, A. & Vandenbroeck, M. (2013). *The impact of Early Childhood Education and Care on cognitive and non-cognitive development. A review of European studies*. https://www.researchgate.net/publication/236347063_The_impact_of_Early_Childhood_Education_and_Care_on_cognitive_and_non--cognitive_development_A_review_of_European_stud
- Minervino, J. (2014). *Lessons from research and the classroom: Implementing high-quality pre-k that makes a difference for young children*. Seattle: Bill & Melinda Gates Foundation.
- Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016). *Børns tidlige udvikling og læring. Målgrupperapport*. Rambøll Management Consulting, AU, SDU.
- Moss, P. (2011). *Social Pedagogy and Working with Children*. Jessica Kingsley.
- Nordahl, T., Hansen, L. S., Ringsmose, C. & Drugli, M. B. (2020). *Systematisk arbejde over tid betaler sig: Resultater fra Program for læringsledelse – dagtilbud*. FULM: Forskningsinformeret udvikling af læringsmiljøer.
- OECD (2017). *Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care, Starting Strong*. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264276116-en>.
- OECD (2018). *PISA 2018 Technical Report*, OECD publishing..
- Ringsmose, C. (2020). *Perspektiver på kvalitet i dagtilbud: Resultater fra et kvalitativt studie i seks kommuner*. Aalborg Universitetsforlag.
- Ringsmose, C. (2022). Opvækstbetingelsers betydning for at udvikle sig ind og ud af specialpædagogiske behov – et forebyggelsesperspektiv. *Kognition og Pædagogik*, 32.
- Ringsmose, C. (2023). Kvalitetsuddannelse. I: Hildebrandt, S. (red.), *Det Bæredygtige Danmark: Med verdensmålene mod 2030*. DJØF Forlag
- Ringsmose, C. & El Kabier, J. (2020). *Små børns hjerneudvikling*. Dafolo.
- Ringsmose, C. & Kragh-Müller, G. (2014). *KIDS*. 1. udgave. Dansk Psykologisk Forlag.
- Ringsmose, C. & Kragh-Müller, G. (2020). *KIDS*. 2. udgave. Dansk Psykologisk Forlag.
- Ringsmose C. & Svinth, L. (2019) *Virkningsfuldt Pædagogisk Arbejde i Dagtilbud*. DPU, Aarhus Universitet og Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Findings from Pre-school to end of Key Stage1*. https://www.ucl.ac.uk/ioe/sites/ioe/files/RB_Final_Report_3-7.pdf.
- Thomsen, J. P., Andreasen, A. G. & Jæger, M. M. (2023). *Læringsmiljøer i småbørnsfamilier. Dimensioner, typer og ulighed*. VIVE.
- Vandenbroeck, M., Lenaerts, K. & Beblavy, M. (2018). *Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them*. Luxembourg.

- Vassenden, A., Thygesen, J., Bayer, S. B., Alvestad, M. & Abrahamsen, G. (2011). *Barnehagens organisering og strukturelle faktorer betydning for kvalitet*. IRIS Samfunnsforskning.
- Vidensråd for forebyggelse (2022). Holstein, B. E., Henriksen, T. B., Rayce, S. B., Ringsmose, C., Skovgaard, A. M., Teilmann, G. K. & Væver, M. S. *Mental sundhed og psykisk sygdom hos 0-9 årige børn*. <http://www.vidensraad.dk/content/mental-sundhed-og-psykisk-sygdom-hos-0-9-%C3%A5rige-b%C3%B8rn-0>.
- VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut (2023). I: Lindeberg, N. H, Bjerre L. B., Hansen, A. T., Vixø, K., Madsen, D. C., Bjerre, L. B., Lundby, A., Mahoney, A. N. & Lautrup, M.A. (2023). *Kvalitet i dagtilbud – National undersøgelse af kvalitet i pædagogiske læringsmiljøer og rammer i kommunale daginstitutioner og dagplejen for 0-2-årige børn*. VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut
- VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut (2025). I: Lindeberg, N. H, Bjerre L. B., Hansen, A. T., Vixø, K., Lundby, A., Jakobsen, F. D. & Friis-Hansen, M. (2025). *Kvalitet i dagtilbud – National undersøgelse af kvalitet i pædagogiske læringsmiljøer og rammer i kommunale daginstitutioner for 3-5-årige børn*. VIVE & Danmarks Evalueringsinstitut.

